

Utrikesutskottets betänkande

1977/78:2

med anledning av motion om erkännande av Demokratiska sahariska arabrepubliken m. m.

Motionen

I motionen 1976/77:674 av Lars Werner m. fl. (vpk) yrkas bl. a.

1. att riksdagen hos regeringen anhåller

a. att Sverige fördömer Marockos och Mauretaniens angreppskrig och deras brott mot de mänskliga rättigheterna,

b. att Sverige erkänner Demokratiska sahariska arabrepubliken,

c. att Sverige i FN verkar för organisationens erkännande av Demokratiska sahariska arabrepubliken.

Ett andra yrkande i samma motion om humanitärt bistånd till Demokratiska sahariska arabrepubliken och Frente POLISARIO behandlades under föregående riksmöte i samband med övriga bistandsfrågor (jfr UU 1976/77:17).

Bakgrund

Västra Sahara eller f. d. Spanska Sahara, som i slutet av februari 1976 upphörde att vara ett spanskt territorium, är sedan dess delat och annekterat av Marocko respektive Mauretanien. Omedelbart innan Spanien drog sig tillbaka hade den västsahariska befrielse rörelsen Frente POLISARIO, som grundades år 1973 på mauretansk mark, utropat Västra Saharas självständighet under namnet Demokratiska sahariska arabrepubliken. Till följd av områdets uppdelning mellan Marocko och Mauretanien kom självständighetsproklamationen att bilda upptakten till en intensifierad gerillakrigföring, nu riktad mot de nya utländska makthavarna. Bas för denna krigföring torde i första hand vara området kring Tindouf i västra Algeriet, dit flera tiotusentals västsahariska flyktingar sökt sig. Gerillakriget synes på sistone ha trappats upp och medfört ett skärpt spänningsförhållande även mellan Marocko och Algeriet. Motsvarande gäller relationerna mellan Algeriet och Frankrike sedan ett antal franska medborgare, verksamma i Mauretanien, tagits som gisslan av POLISARIO. Befrielse rörelsen uppges ha vissa baser också inom det västsahariska territoriet och där i betydande utsträckning kunna obehindrat förflytta sig. Däremot håller rörelsen av allt att döma inga städer eller större befolkningscentra.

Det var som en följd av den tilltagande internationella kritiken och påtryckningar från FN:s sida som Spanien år 1973 började vidta vissa åtgärder

beträffande sin västsahariska provins med sikte på en avkolonisering, däribland en folkomröstning rörande områdets framtida status som skulle ha ägt rum år 1975.

Redan tidigare hade dock Marocko rest anspråk på Västra Sahara och därvid begagnat sig av historiska, etniska och andra argument. Efter hand kom motsvarande anspråk att framföras även från Mauretanien.

På begäran av FN:s generalförsamling avgav Internationella domstolen i oktober 1975 ett rådgivande yttrande beträffande bl. a. områdets status vid tiden innan den spanska koloniseringen under 1800-talet kom till stand. Domstolen fann att vissa stammar i Västra Sahara då hade stått i ett visst lydtnadsförhållande till Marockos sultan och att nyttjanderätten till viss mark hade skapat en del legala band med Mauretanien men att varken Marocko eller Mauretanien utövat suveränitet över området. De band som funnits var inte av den arten att de kunde påverka tillämpningen av principen om självbestämmanderätt.

På uppmaning av kung Hassan II tågade tre veckor senare en obehärdad marockansk marschkolonn på hundratusentals personer in i området för att manifestera Marockos anspråk och samhörighet med Västra Sahara. FN:s säkerhetsråd, som samma dag sammankallats på fransk begäran, uppmanade Marocko att omedelbart dra tillbaka marschdeltagarna (vilket också skedde) samt att samarbeta med FN i fråga om områdets framtida status.

Kort därefter återupptogs tidigare inledda trepartsförhandlingar mellan Spanien, Marocko och Mauretanien. Dessa ledde till en principdeklaration som undertecknades i Madrid i mitten av november, enligt vilken Spanien utfäste sig att avkolonisera Sahara och att överlåta sina skyldigheter och befogenheter på en övergångsadministration. I denna skulle förutom Spanien även Marocko och Mauretanien delta och den skulle samarbeta med Saharas (icke folkvalda) nationalförsamling (Djemaa). Den spanska närvaron i Sahara skulle vara avvecklad senast den 28 februari 1976, och Saharabefolkningens åsikter, uttryckta genom Djemaa, skulle respekteras.

Spanien ansåg sig genom Madriddeklarationen ha fullgjort sin dubbla skyldighet att bidra till en fredlig lösning av Saharafrågan och att iaktta principen om självbestämmanderätt för befolkningen. Enligt Spaniens mening ankom det nu på FN att se till att denna princip tillämpades antingen genom folkomröstning eller i någon annan lämplig form.

Fyra veckor senare (den 10 december 1975) antog FN:s generalförsamling två konkurrerande resolutioner i den västsahariska frågan. I den ena resolutionen (3458 A), för vilken Sverige och övriga nordiska länder röstade, underströks bl. a. det västsahariska folkets rätt till självbestämmande och betonades Spaniens och FN:s ansvar för territoriets avkolonisering och dess invånares rätt att fullständigt fritt uttrycka sin vilja och besluta om sin framtid. FN skulle övervaka de arrangemang som Spanien, i samråd med alla berörda parter, förväntades vidta för att trygga folkets självbestämmanderätt. – Den andra resolutionen (3458 B), i vilken FN:s och Spaniens ansvar inte på samma sätt betonades, tog fasta på den i Madrid träffade trepartsöverenskom-

melsen och bekräftade alla i Västra Sahara hemmahörande folkgruppers självbestämmanderätt. Vidare uppmanades de tre staterna att vidta erforderliga åtgärder för att låta befolkningen utöva sin självbestämmanderätt, genom fria konsultationer och med bistånd av en FN-representant. – Röstningsmönstret var i det förra fallet 88–0–41 och i det senare 56–42–43.

Sveriges dåvarande FN-ambassadör fick i slutet av januari 1976 uppdraget att som FN:s generalsekreterares representant och i kontakter med Spanien samt olika företrädare för befolkningen i Västra Sahara utröna förutsättningarna för att genomföra de konsultationer rörande befolkningens önskemål som åsyftas i de båda nyssnämnda resolutionerna. Dessutom skulle denne undersöka vilken form FN:s närvaro och medverkan borde ta. Efter en resa i början av februari till Madrid och Västra Sahara kunde FN-ambassadören mot slutet av månaden till generalsekreteraren överlämna en interimsrapport, vars innehåll dock icke gjorts känt.

Som inledningsvis redan antytts, skedde vid samma tid och slag i slag POLISARIO:s utropande av Västra Saharas självständighet (den 27 februari 1976), Spaniens definitiva tillbakadragande (den 28 februari) liksom områdets formella annektering och uppdelning mellan Marocko och Mauretanien.

Under tiden mars–april gjordes från den särskilde FN-representantens sida ett nytt försök att föra uppdraget i hamn och att då även komma till tals med de marockanska och mauretanska regeringarna. Dessa undanbad sig dock besök, varpå uppdraget förpuppades utan att därefter bli återupptaget.

I slutet av februari behandlades Saharafrågan också av den afrikanska enhetsorganisationens (OAU) ministerråd. Från början gällde spörsmålet där huruvida POLISARIO skulle erkännas av OAU som Västra Saharas legitima befrielseörelse. Sedan POLISARIO utropat Västra Sahara som självständig stat beslöt ministerrådet att inte ta någon ställning till erkännandefrågan utan överlämna avgörandet till de enskilda medlemsstaterna.

Frågan kom på nytt upp vid ett möte i juli 1976 med OAU-staternas utrikesministrar, varvid en resolution antogs (med röstsiffrorna 29–2–10) i vilken bl. a. krävdes att de utländska ockupationsstyrkorna omedelbart skulle dras tillbaka från Västra Sahara och landets integritet och suveränitet respekteras.

Vid ett därpå följande statschefsmöte ersattes dock denna resolution med en annan, enligt vilken frågan om Västra Saharas framtid skulle göras till föremål för ett särskilt OAU-toppmöte.

Under hänvisning till det aviserade toppmötet uppsköts behandlingen av Saharafrågan vid 1976 års generalförsamling inom FN. Något dylikt toppmöte har alltså inte kommit till stånd. Vid den nu pågående generalförsamlingen i FN har ärendet på nytt tagits upp och den 28 november antogs enhälligt ett resolutionsförslag i vilket ånyo görs en hänvisning till OAU-beslutet om ett särskilt toppmöte ägnat åt Västra Saharafrågan. Vidare uttalas förhoppningen att en rättvis och varaktig lösning snabbt skall kunna nås vid ett sådant möte inom kort. I resolutionsförslaget bekräftas också principen

om folkens självbestämmanderätt i enlighet med FN:s tidigare s. k. kolonialdeklaration och uppmanas OAU:s generalsekreterare att hålla FN underrett om OAU:s vidare åtgärder i frågan.

På en fråga i riksdagen i höst rörande den svenska inställningen till det sahariska folkets rätt till självbestämmande och till den pågående ockupationen av Västra Sahara svarade utrikesminister Karin Söder den 25 oktober bl. a.:

Det är den svenska regeringens inställning att Västra Saharas befolkning skall ges tillfälle att uttala sin mening om hur den önskar se områdets politiska framtid reglerad. Endast en lösning som tar hänsyn till befolkningen i Västra Sahara och dess rättigheter och önskemål i enlighet med FN:s principer för avkolonisering är godtagbar. Sverige har i linje härmed i FN stött den resolution som otvetydigt hävdar invånarnas rätt till självbestämmande.

Som medlem av säkerhetsrådet deltog Sverige aktivt i försöken att nå en lösning på Västra Sahara-krisen och därigenom minska risken för en väpnad konflikt mellan de berörda parterna. Svåra motsättningar existerar dock fortfarande mellan dessa. Någon lösning av problemet förefaller ej vara i sikte, och utvecklingen ger anledning till oro.

Utrikesministern erinrade vidare om de tiotusentals människor som lämnat området och nu lever i läger i Algeriet under svåra omständigheter. Sverige har bidragit med över 11 milj. kr. till humanitärt bistånd bland dessa flyktingar och är därmed näst värdlandet Algeriet den största bidragsgivaren.

I ett följdsvår underströk utrikesministern att Marocko och Mauretanien självfallet bär ett utomordentligt tungt ansvar och att det vilar på dessa länder att medverka till att saharierna får självbestämmanderätt och möjligheter till fria val. Den svenska ståndpunkten har nyligen ytterligare klargjorts vid samtal med företrädare för den marockanska regeringen.

Utskottet

Som framgår av den föregående bakgrundsredogörelsen har den svenska regeringen genom sitt agerande och sina uttalanden gjort klart att den anser Marockos och Mauretaniens annektering av Västra Sahara som förkastlig och att FN måste fullfölja sitt hävdande av det västsahariska folkets rätt att självt avgöra sin framtid. Utskottet erinrar vidare om det omfattande humanitära bistånd som Sverige lämnat till förmån för de västsahariska flyktingarna genom olika internationella hjälporganisationer.

Utskottet anser att den västsahariska krisen innebär en allvarlig risk för freden i hela området. Alla ansträngningar måste inriktas på att få till stånd en fredlig förhandlingslösning. Vid sådana förhandlingar som rör det västsahariska folkets rättigheter och framtid bör alla berörda parter, däribland POLISARIO, delta.

Därmed finner utskottet det aktuella motionsyrkandets första del väsentligen tillgodosett.

Med anledning av den del av yrkandet som förespråkar ett svenskt erkännande av Demokratiska sahariska arabrepubliken vill utskottet erinra om sina tidigare ställningstaganden till yrkanden av motsvarande art (bl. a. i sitt betänkande UU 1974:10) och om de principer som enligt internationell rätt och svensk praxis tillämpas när det gäller erkännande av stater och upprättande av diplomatiska förbindelser med dessa. Till de kriterier som därvid bör vara uppfyllda hör främst att den regering som avses skall utöva en effektiv kontroll över staten i fråga och ha uppnått ett rimligt mått av självständighet utåt samt stabilitet inåt. Då marockanska och mauretanska trupper alltjämt torde kontrollera huvudstaden och alla viktigare orter i Västra Sahara och då ledningen för POLISARIO liksom regeringen för den proklamerade republiken och dess "nationella råd" av allt att döma uppehåller sig i Algeriet, saknas uppenbarligen de givna rekvisiten för ett erkännande.

Vad beträffar det tredje delyrkandet i motionen har utskottet anledning utgå från att Sverige i FN också fortsättningsvis verkar för att det västsaahariska folket skall få sin fria självbestämmanderätt tillgodosedd i enlighet med FN:s egna principer för avkolonisering.

Utskottet hemställer med hänvisning till det anförda

att riksdagen avslår motionen 1976/77:674 i vad avser yrkandet 1.

Stockholm den 29 november 1977

På utrikesutskottets vägnar

ALLAN HERNELIUS

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Allan Hernelius (m), Anna Lisa Lewén-Eliasson (s), förste vice talmannen Torsten Bengtson (c), Erik Adamsson (s), Anna-Lisa Nilsson (c), Sture Palm (s), Georg Åberg (fp), Olle Göransson (s), Gunnel Jonäng (c), Sture Korpås (c), David Wirmark (fp), Jan Bergqvist (s), Carl Lidbom (s), Axel Andersson (s) och Birgitta Rydle (m).

